

Iqlim o'zgarishining moliyaviy tizimdagi xavf-xatarlari

Raxmanova Odinoxon Akbarali qizi

“Profi University” Nodavlat oliy ta'lim muassasasi, Iqtisodiyot va aniq fanlar kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya

Iqlim o'zgarishi moliyaviy tizim uchun xavfning yangi manbai ekanligi haqida xabardorlik ortib bormoqda, ammo iqlim xavfining moliyaviy barqarorlikka ta'siri bo'yicha mamlakatlararo dalillar yo'q. Ushbu tadqiqot 53 mamlakatda 2007 yildan 2023 yilgacha bo'lgan panel ma'lumotlaridan foydalangan holda iqlim xavfining moliyaviy barqarorlikka ta'sirini empirik tarzda o'rganadi. Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, iqlim xavfi moliyaviy barqarorlikka salbiy ta'sir qiladi va bu salbiy ta'sir mamlakatlar o'rtasidagi iqtisodiy rivojlanish, moliyaviy rivojlanish va raqobatning turli darajalari tufayli farq qiladi. Bundan tashqari, makroprudensial siyosat iqlim xavfidan ta'sirlangan mamlakatlarning moliyaviy barqarorligini samarali ta'minladi. Biroq, qarz oluvchilarga qo'yiladigan makroprudensial siyosat balansga asoslangan va buferga asoslangan makroprudensial vositalardan farq qiladi. Bundan tashqari, yaxshi milliy boshqaruv sifati iqlim xavfining moliyaviy barqarorlikka ta'sirini o'z ichiga olishi mumkin. Iqlim xavfidan aziyat chekkandan so'ng, siyosiy barqarorlikni mustahkamlash, hukumat samaradorligini oshirish, nazorat va huquqiy tizimni yaxshilash, korrupsiyani qat'iy nazorat qilish, so'zlash huquqi va javobgarlikni yaxshilash mamlakatning moliyaviy barqarorligini turli darajada saqlashga yordam beradi. Ushbu maqola nafaqat iqlimiy moliyaviy xavf sohasidagi mavjud tadqiqotlarni boyitibgina qolmay, balki davlat idoralari uchun iqlim xavfi ta'sirini kamaytirish va moliyaviy barqarorlikni saqlash uchun ma'lumot beradi.

Kalit so'zlar: Moliyaviy barqarorlik, moliyaviy xavflar, makroprudensial siyosat, huquqiy tizim, Parij shartnomasi, Kioto protokoli.

Kirish

Iqlim o'zgarishi bu asrning hozirgi vaziyatda jahon tarixida misli ko'rilmagan eng katta muammolaridan biri. United in Science 2021 ma'lumotlariga ko'ra, 1900

va 2018 yillar oralig'ida global o'rtacha dengiz sathi 20 sm ga ko'tarildi. 2006 yildan 2018 yilgacha yillik o'rtacha $3,7 \pm 0,5$ mm o'sdi, Bundan tashqari, 2017 va 2023 yillar oralig'ida global o'rtacha sirt harorati tarixiy rekordni yangiladi. Bu sanoatlashtirishdan oldin $1,06$ °C dan $1,27$ °C gacha yuqori. Iqlim tizimidagi g'ayritabiiy o'zgarishlar global miqyosda ekstremal ob-havo va iqlim hodisalarining yuqori chastotali va yuqori intensivlikdagi tarqalishiga olib keladi. 1970 yildan 2024 yilgacha global iqlim ofatlari soni ortdi. Global iqlim falokati natijasida ikki milliondan ortiq odam halok bo'ldi va iqtisodiy yo'qotishlar dunyo bo'ylab 3,64 trillion AQSh dollarini tashkil qildi. Puertas va Marti (2021) va Sun, Xu, Wang, Li va Zhang (2021) iqlim ofatlari jiddiy ijtimoiy va iqtisodiy yo'qotishlarga sabab bo'lganini ta'kidladilar. 2015-yil sentabr oyida Birlashgan Millatlar Tashkiloti 17 ta Barqaror rivojlanish maqsadlarini (BRM) qabul qildi. Ko'pgina SDGlar global barqarorlikdagi iqlimning rolini ta'kidlab, SDG 13 (Iqlim harakati) kabi atrof-muhitga e'tibor qaratadi. Bundan tashqari, Parij iqlim konferensiyasi Birlashgan Millatlar Tashkilotining Iqlim o'zgarishi bo'yicha doiraviy konventsiyasi va Kioto protokolidan keyin insoniyat tarixidagi iqlim o'zgarishiga qarshi kurashishga qaratilgan uchinchi muhim xalqaro huquqiy hujjat bo'lgan Parij bitimini ratifikatsiya qildi. Ushbu rejalar va amaliyotlar global iqlim boshqaruvi uchun yangi asosning boshlanishini anglatadi .

Asosiy qism

Moliya iqtisodiy rivojlanish jarayonida markaziy rol o'ynaydi va iqlim o'zgarishining real iqtisodiyotga salbiy ta'siri ham turli kanallar orqali moliya institutlariga uzatiladi. Shuningdek, iqlim o'zgarishi bir qator moliyaviy tebranishlarni keltirib chiqaradi, tizimli moliyaviy xavfni keltirib chiqaradi va moliya sektorining xavfsizligi va barqarorligiga xavf tug'diradi. Iqlim xavfi global moliyaviy aktivlarning 24 trillion AQSh dollarigacha yo'qolishiga sabab bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, iqlim o'zgarishi tufayli bank inqirozlarining chastotasi agressiv ravishda 26% - 248% ga oshdi. 2015-yilda “Mark Karni iqlim muammolari ertami kechmi moliyaviy tizim barqarorligiga tahdid solidi” deb ta'kidladi. Moliyaviy barqarorlikni nazorat qilish kengashining 2021 yildagi iqlim bilan bog'liq moliyaviy risklar bo'yicha yillik hisobotida davom etayotgan iqlim o'zgarishining iqtisodiy va moliyaviy oqibatlari moliyaviy tizimga qayta-qayta ta'sir qilishi va moliyaviy barqarorlikni buzishi mumkinligini ta'kidladi. Moliyaviy tizimni yashillashtirish bo'yicha Markaziy banklar va nazoratchilar tarmog'i va Moliyaviy

barqarorlik kengashi iqlim o'zgarishini moliyaviy xavf manbai sifatida aniqladi. Moliya tizimi jiddiy iqlim xavfi muammolariga duch kelmoqda. Ushbu tadqiqot iqlim xatarlari moliyaviy barqarorlikka qanchalik jiddiy ta'sir qiladi degan savolni ko'taradi.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining Parij kelishuvi qabul qilingandan beri butun dunyo bo'ylab markaziy banklar va moliyaviy tartibga solish organlari moliyaviy tizim barqarorligiga iqlim o'zgarishi noaniqliklari tahdidini tobora ko'proq tan olishmoqda. Shunday qilib, ular iqlim o'zgarishiga oid munozaralarda faol ishtirok etishdi (Battiston, Dafermos va Monasterolo, 2021). Iqlim xatarlarini yumshatish va moliyaviy barqarorlikni qo'llab-quvvatlash uchun davlatlar makroprudensial siyosat kabi turli xil siyosatlarni amalga oshirdilar.

Nazariy tahlilga asoslanib, ushbu maqolada 2007 yildan 2023 yilgacha bo'lgan davrda 53 mamlakatdan olingan panel ma'lumotlari iqlimning jismoniy xavfi moliyaviy barqarorlikka ta'sirining umumiy printsiplari va ichki mexanizmlarini o'rganish uchun ishlatiladi. Natijalar iqlim xavfining moliyaviy barqarorlikka salbiy ta'sirini ko'rsatadi, garchi mamlakatdan mamlakatga farq qilsa o'zgaruvchining o'rnini bosadigan, endogen muammolarni hal qiladigan va namuna davrini sozlaydigan mustahkamlik testi natijalariga mos keladi va makroprudensial siyosatlar iqlim xavfidan mamlakatning moliyaviy barqarorligini saqlashda samarali ekanligini ko'rsatadi. Balans va bufer makroprudensial vositalar iqlim xavfidan kelib chiqadigan moliyaviy o'zgaruvchanlikni cheklaydi. Biroq, iqlim tavakkalchiligining moliyaviy barqarorlikka salbiy ta'siri qarz oluvchilarga o'rnatilgan makroprudensial siyosat tufayli yanada kuchaygan. Natijalar, shuningdek, yaxshi milliy boshqaruv tizimi iqlim xavfining moliyaviy barqarorlikka salbiy ta'sirini yumshata oladi. Yaxshi milliy boshqaruv tizimi milliy barqarorlikni oshirish, hukumat samaradorligini, nazorat va huquqiy tizimni yaxshilash, korrupsiyani qat'iy nazorat qilish, so'zlash huquqi va javobgarlikni yaxshilash imkonini beradi. Bu iqlim o'zgarishidan aziyat chekkan mamlakatning moliyaviy barqarorligiga yordam beradi.

Adabiyotlar tahlili

Ikkinchi bo'limda adabiyotlar muhokama qilinadi va ko'rib chiqiladi. Uchinchi bo'limda tadqiqot farazlari keltirilgan. To'rtinchi bo'lim tadqiqot modelini qurish va o'zgaruvchilarni tavsiflaydi. Beshinchi bo'lim tadqiqot tahlili va natijalariga

bag'ishlangan. Nihoyat, oltinchi bo'limda xulosalar tasvirlangan. Adabiyot manbalarini haqida umumiy ma'lumot;

Birinchi, ushbu bo'lim iqlim o'zgarishining iqtisodiy va moliyaviy ta'siriga oid mavjud tadqiqotlarni har tomonlama ko'rib chiqadi. Ikkinchi, u iqlim o'zgarishi moliyaviy barqarorlikka ta'sir qiladigan xavf toifalarini ko'rib chiqadi. Nihoyat, u sohadagi mavjud tadqiqot kamchiliklarini taklif qilish uchun iqlim xavfiga javob choralari bo'yicha tegishli tadqiqotlar sintezini taqdim etadi.

Tadqiqot gipotezasi

Iqlimning jismoniy xavfining moliyaviy barqarorlikka ta'siri asosan ikki jihatdan namoyon bo'ladi. Birinchi, iqlim o'zgarishi natijasida yuzaga kelgan suv toshqinlari, qurg'oqchilik va bo'ronlar kabi ekstremal ob-havo hodisalari qisqa muddatda real iqtisodiyotga ta'sir qilib, moliyaviy inqirozni keltirib chiqaradi. Ikkinchi, iqlim o'zgarishi oqibatida global harorat va dengiz sathining ko'tarilishi uzoq muddatli istiqbolda iqtisodiy rivojlanishga ta'sir qiladi. Ushbu o'zgarishlar moliyaviy tizimga yanada o'tkaziladi va moliyaviy barqarorlikka ta'sir qiladi.

Empirik model

Iqlim xavfining moliyaviy barqarorlikka ta'sirini baholash orqali 1-gipotezani sinovdan o'tkazadi.

$$y_{it} = e^{\alpha T_{it}} A_{it} L_{it} \frac{\Delta A_{it}}{A_{it}} = g_i + \theta T_{it}$$

bu yerda i mamlakatni ifodalaydi, t - yil; Z score moliyaviy barqarorlikni bildiradi, Cri - iqlim xavfi, $Nazorat$ moliyaviy barqarorlikka ta'sir qiluvchi boshqa nazorat o'zgaruvchilarini ko'rsatadi; va tasodifiy buzilish atamasini ifodalaydi.

Natijalar

Nazorat o'zgaruvchilarning turli kombinatsiyalaridan foydalangan holda taxminiy natijalar ko'rsatilgan. Bundan tashqari, baholovchilarning izchilligini inobatga olgan holda, ushbu maqola benchmark sifatida qat'iy belgilangan ta'sirni baholash, tasodifiy ta'sirni baholash natijalarini oladi. Hech qanday nazorat o'zgaruvchilari qo'shilmaydi, bank bilan bog'liq boshqaruv o'zgaruvchilari va so'ng darajadagi boshqaruv o'zgaruvchilari qo'shiladi.

Xulosa

Bugungi kunning eng dolzarb muammolaridan biri sifatida iqlim o'zgarishidan kelib chiqadigan moliyaviy xavf olimlar orasida keng muhokamalarga sabab bo'ldi. Ushbu maqola iqlim xavfi va moliyaviy barqarorlik o'rtasidagi munosabatni empirik tarzda sinab ko'radi va 2007 yildan 2023 yilgacha bo'lgan 53 mamlakatning panel ma'lumotlaridan foydalangan holda quyidagi xulosalar chiqaradi. Birinchidan, iqlim xavfi moliyaviy barqarorlikka zarar yetkazadi, bu turli mamlakatlarda farq qiladi. Xususan, iqlim xavfi faqat rivojlanayotgan va moliyaviy barqarorlikka tahdid soladi.

References

1. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0301479721009853>
2. https://climate.ec.europa.eu/climate-change/consequences-climate-change_en
3. <https://www.nrdc.org/stories/what-are-effects-climate-change>
4. <https://lex.uz/docs/-1105426?ONDATE=05.04.2022>

Research Science and Innovation House